

Artık, böylece yiten dünyalar arasında her türlü ilişki "olimpiyat komitesi gibi kurumlarla örgütlenip kendi içinde doğrudan ilişkiye geçebilen" uluslar ötesileşmiş burjuva sınıfı aracılığıyla kuruluyor, aracı rolünde Türk coğrafyası, Orta-Doğu coğrafyası ya da İslam coğrafyası gibi, aracı dünyalar olarak zorla belli bir ırk, kültür ya da (kurum kılınıp saptırılan) din iliştilmiş ara coğrafyalara gerek kalmadı.

Bir yandan, açılışına o an hayran kaldığım 2008 Pekin Olimpiyat Oyunlarını izlerken, bir yandan da Mehmet Altay Köymen'in Seçuklu Devri TÜRK TARİHİ'ni okuyorum.

Kitabın ilk baskı tarihi 1989; bendeki 2004 yılındaki dördüncü baskısı. İncelenenle pek alakası olmasa da, «vassal», «imparatorluk» gibi kavramlarla, papalığın kurumsal konumuna benzetilmeye çalışılan halifelik kurumu gibi zihni yapılarla, kitapta, olaylar Avrupa Ortaçağı'nda geçermiş gibi bir hava yaratılıyor. Hâlbuki, dönem ve bölge oldukça önemli gibi gözüküyor: Selçuklular neredeyse bir hiçten belirip, yüz kusur sene sahnede kalıp, yok olup gitmiş gibiler. Bir yanda Çin'deki durumla, bir yanda Avrupa'daki durumla ve ikisinin arasında genel kıtalar arası ticaret akımındaki gelişmelerle birlikte değerlendirildiğinde, o dönem ve o bölgenin önemi artarken, zekası kıt birinin yazdığı dahiliği anlatan bir film senaryosuna benzeyen siyasal gelişmeler, siyasal roller ve bu rollere bürünen siyasal aktörler inandırıcılığını yitirdikçe, uyduruklaşıyor. Uyduruğu önemli kılmak için, olayların, en azından sözde, bir yandan bölgedeki pek de karmaşık olmadığı anlaşılan sınıfsal katmanlaşmalardan, diğer yandan dünya çapındaki gelişmelerden arındırması kaçınılmazlaşırken, kitabın sunduğu Avrupa Ortaçağı havasının bu bakımdan başarılı bir girişimin ürünü olduğu söylenebilir.

Olimpiyat oyunlarının açılışı hayranlık verici. Düz bir kağıt olarak düşünülen büyüdü «dünya»dan, o kağıdın üzerindeki bir çizgi olarak İpek Yolu'na, oradan da, insanların bazıları düzgün hareket ediyorsa, bazılarının baş aşağı hareket ettiği, uzayda boşlukta seyrek dağılmış yıldızlar arasında yitip giden, üstü mavi yeşil boyalı yuvarlak bir kaya parçasına dönüşen dünyaya doğru bir tarih sunumu tüm ihtişamıyla yapılıyor. Kağıt

üzerindeki şekillerden harflere, oradan bambu tabakalarına yazılmış harflere ve nihayet buradan da baskı makinesine geçiş, mekaniğe mekanik olmayan geçiş betimlenirken rasyonalitenin kaçınılmazlığı ve sınırlılığını hissediliyor.

Yüz küsur yıllık parçalanmışlık ve çatışma dönemi, kısa süreli de olsa bir dinginlik bulunmamasına karşın, Büyük Selçuklu İmparatorluğu olarak adlandırılarak, dönem boyunca sürekli her an bir an evvelkinden farklı ebedi bir istikrara kavuşulan biçimsel ve sözde bir birlik dönemi olarak beliriyor. Bu dirlik düzenlik diye sunulan, zulüm dolu ve kanlı kardeş kavgasının odağında, ne zaman kaç tane oldukları pek de belli olmayan Selçuklu «imparator»ları değil, halife bulunuyor. Halife biri baskın olmak üzere iki tane: Bağdat'taki sünni halife ve Mısır'daki şii halife. Hem Kuran'a, hem de hadislere aykırı varlığıyla halifelik müslümanların birlik ve iç barışına değil, müslümanın müslümana karşı müslümanlık kimliğiyle cepheleşmesine ve müslümanın müslümanla savaşına karşılık geliyor. Öyleki, elli altmış yıldır uygulanan farza ve sünnete aykırı bir geleneği ortadan kaldırmaya kalkışmak bile bidat sayılır oluyor. İslamın temelini oluşturan Kuran ve hadislere göre en affedilmez günah olan, dünyevi iktidarı ilahi iradenin temsili olarak gören bir halifelik anlayışı, İslamı din olmaktan çıkarıp bir siyasal örgüt olan Katolik Kilise'si benzeri bir kuruma çevirmeye girişmekle kalmıyor, Allahsızlığın, vicdansızlığın kol gezdiği diyarları darüislam diye için için hırpalayıp çürütüyor.

Açılış töreni sanki kabına sığmaz bir teknolojinin eseri. 19 inçlik iki boyutlu bir ekran değil... Üç boyutlu bir evren olarak olimpiyat stadından da dışarıya taşıyor teknik uygulamalar: Mekanik ve elektroniğin uyumu inanılmaz olduğundan büyümlü bir görüntü veriyor. Ancak, bu bir illüzyon gösterisi değil, sırrı saklanmamış: Ekran ekran gibi ekran, havada duranlar ve hareket edenler çelik kablolarla bağlı, boşlukta yüzen renkli ışıkların kaynağı aydınlanmayla ortaya çıkıyor. Her taşın altından beliren, yerini alan, sahadan çekilen, bazen şaşırان insanlar durmaksızın o tekniği kuran ve uygulayan olarak ortaya çıkıyor; insan ve doğa ötesi olarak kendi kendine teknik hissi yitiyor. Bu insanlarla oluşan ulusal bir gövde gösterisi havası yok. Sirtında dünyanın her yerinde satılan çantaları, üstlerinde grafiti baskılı tişörtleriyle çocuklar, avangard danslar yapan gençler, tribünde çocuğuyla gösterileri

izleyen karı koca, tecrübesini aktarmaya çalışan bedensel yetenekleri sınırlanmış ihtiyar, işini yapmaya çalışan kameraman birer Çinli olarak karşımızda değil de sanki, dünyanın herhangi bir yerindeki sıradan insanlar olarak aramızdalar. Bir, askerler bu görüntüyü bozar gibi, ama dünyanın her yerinde bu böyle değil mi? Mekaniğiyle elektroniğiyle tekniğin ötesinde gündelik hayatıyla insanın belirmesi bütün bu büyülenmişlik içinde kaybolup gitmiyor; başka bir dünyadan gelen görüntüleri izlemiyor, bu dünyada olup biteni yaşıyoruz gibi.

Çin'e özgü olan ipek ve mamülleri teknolojisinin sekizinci yüzyılda alenileşmesinden sonra, bir anlamda dünyalar arası olan, kıtalar arası ticaret akımının yok olmaya doğru altüst olduğu, Kilise merkezli Avrupa'da emperyal hülyayı yaşama/yaşatma tutkusuyla bu altüst oluşu yokumsama eğilimlerinin sürdüğü bir dönemde, yıkıma direnen kıtalar arası ticaretin kara yolu üzerinde Selçuklular bir çırpıda belirip bir çırpıda yitiyor. Bir tanım yapıldıktan sonra, bu tanıma göre her siyasal oluşum imparatorluk olarak nitelenebilir. Selçuklular «imparator» ya da benzeri bir ünvanı kullanmadıkları gibi, "kullanılan ünvanlar durmaksızın değişir ve giderek bir ünvan enflasyonu da yaşanır" tek bir buyurgan aktörün bulunduğu bir siyasal örgütlenmeyle tek bir kimliğin tüm egemenlik alanında tanınmasını dayat[a]maz. Pek de egemen olunamayan teritoride, bir yandan seyyar iktidar yoğunlaşmaları gezinirken, bir yandan da yerleşik iktidar yoğunlaşmalarına rastlanır. Var olan ve gelişen iktidar odakları dağınıktır, birbirleriyle ilişkileri tanımlı değildir. Üç beşi bir araya gelip uzlaştığında, birden bir devlet belirir, anlaşmazlığa düşüldüğünde İmparatorluk denilen koskoca siyasal yapılar paramparça olur. Bu durumda, ancak imparatorluğun tam tersi bir iktidar dağınıklığından söz edilebilir; sözde -örneğin, hutbelerde- imparator olarak beliren, var olan iktidar yoğunlaşmalarına en çok boyun eğenlerden çıkarken, en kuvvetsiz olan en büyük imparator oluverir.

Havadan uzay adamları inerken, gösterinin ortasında, yerin ve karanlığın ortasından, bir yerküre (*globe*) belirir. Çizgisel ve yüzeysel gelişme bitmiş, uzaysal bir aşamaya gelinmiş gibi. Boyut sayısında bir iki derken üçe gelinmiş. Artık, dünya bir kağıdın üzerinde gösterilebilir gibi değil. «Doğu»nun, «batı»nın ne demek olduğu bulanıklaşmış, «kuzey»

yukarısı, «güney» aşağısı olmaktan çıkmış. Artık bir doğrultudaki ticaret yolundan değil, olsa olsa bir kuş yuvası gibi örülmüş ticaret yumağından söz edilebilir gibi.

Selçuklu, farklı dünyalar hissinin henüz yitmediği bir çağda, o çağa bile uymayan, anakronik gelgeç bir sapkınlık dönemi olarak kalır, tekleşen dünyada tekrarını düşünmek mümkünse de, az biraz saftoriklik olur, Şimdi “kimse olası yeni bir Selçuki dönemle halifelik hülyasına kapılmasın,” desek bile kıt zekalıların deha rolü yazdığı bir dönemde bunun ne anlamı olabilir?

Türkali Mah., Beşiktaş